

ОДНОС ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ И НОВЕ ЕКОНОМИЈЕ

Апстракт: Економски односи између земаља изложени су сталним утицајем микро и макро фактора чији се значај увећава процесом глобализације и развијањем потреба и нужности за увођењем нове економије у овим државама. Микро фактори обухватају лидерство, промјене менаџмент стила, везе између запослених, самооцењивање, бенчмаркинг, менаџмент знањем и мотивацију у циљу испољавања потенцијала запослених. На макро нивоу остварује се просперитет друштва у цјелини уз егзистенцију културних разлика и сличности, уз велике технолошке скокове и визије, али и угроженост животне средине, здравља и безбједности људи. Чињеница је да је глобализација свијета инаугурисала нову економију. У односу на традиционалну економију, гдје је оквир конкуренције углавном био одређен границама националног тржишта, у новој економији глобално тржишно окружење намеће потребу за непрекидним повећањем ефикасности на регионалном односно глобалном нивоу. Упркос бројних недостатака у процесу глобализације, чињеница је да је ово процес који траје са тенденцијом сталног раста. У циљу опстанка и прикључења развијеним земљама, свака земља мора да створи стратегију прилагођавања новим економским кретањима.

Кључне ријечи: глобализација, нова економија, интеграције и иновације

На глобалном плану у току је стварање „новог свјетског поретка“ уз лидерство Америке, у коме су на проби са једне стране позитивна цивилизацијска достигнућа, а са друге стране искушења за доминацијом, као мјерила његове вриједности. Свака нација и држава, а посебно мале државе, траже своје мјесто под кишобраном, интегрисањем у Европску унију или освајању позиције на љествици „новог свјетског поретка“. Расте увјерење код многих да је садашња глобализација равна американизацији. Чињеница је да данас не постоји бизнис који није глобализован. Чак и најобичнија тезга на бувљој пијаци представља глобални излог производа из цијелог свијета. Шта у ствари значи глобализација? Многи ову ријеч користе у различите сврхе, али када се ради о глобалном бизнису то значи прије свега:

- интеграцију – повезивање у неку пословну мрежу кроз кооперацију и партнерство,
- коришћење глобалних ресурса у бизнису,
- извоз - пласман производа на глобално тржиште,
- стално јачање са циљем елиминисања непотребног дуплирања и

- оптимизацију у остварењу баланса између локалне и глобалне одговорности.

С тим у вези може се закључити да је изразитија глобализација започела још негдје у деветнаестом вијеку и наставила свој процес до данашњих дана. Сам термин глобализације почео се интензивније употребљавати тек у посљедњим годинама 20. вијека. Све раније фазе глобализације биле су израз достигнутог нивоа знања, примијењених технологија и дјеловања тржишта и конкуренције. Јачање савремених глобализацијских односа израз је четврте технолошке информатичке револуције и настанка информатичке епохе која је наметнула нове друштвене односе. Кључне промјене односе се на радно законодавство у смислу много веће флексибилности на тржишту рада узрокујући тиме многе друштвене тензије са турбулентним појавама, нарочито у земљама које су имале традицију друштвеног благостања.

Посебно је значајно осврнути се на државе настале распадом бивше заједничке државе Југославије, које мукотрпно проводе транзицију према тржишној привреди, приватној својини и капиталистичким вриједностима и стандардима пословања са различитим успјехом. Степен успјеха сваке од њих зависи од интензитета конфликта, изазваног у процесу распада, између народа који живе у новонасталој држави, од нивоа пословне културе и спремности новонастале државе да прихвати навике које намеће процес глобализације. Већ дуже вријеме државе немају своје стратегије развоја. Реструктурирање фирми сведено је на успорену и селективну приватизацију. Нови власници су углавном куповали, не фирме, већ њихово тржиште или ресурсе, тако да нису у стању или немају интерес да обезбиједе њихов даљи развој. То је довело до технолошког заостајања и привредног колапса у коме је већина великих фирми пропала. Слогани о томе да се у времену опште глобализације спас привреде налази у малим и средњим предузећима, немају одговоре на питање: коме ће та предузећа испоручивати своје производе ако нема великих. Нестанак образованог кадра кроз одлив мозгова или њихово повлачење у изолацију довели су до друштвене и моралне кризе чије се дно и крај још не наслућује. Испливала је нова елита која се екстремно брзо обогатила и која покушава да успостави лидерство у друштву полазећи од „неких нових вриједности“. Упитно је да ли у оваквим околностима можемо да се прилагодимо процесу незаустављивог глобализма са једне стране, и колико смо спремни да прихватимо концепт нове економије са друге стране.

Научници цијелог свијета с великом пажњом, али и забринутостју, прате и преиспитују јачање глобалних трендова и појаву нове економије уз доминацију доктрине економског неолиберализма. Феномен глобализације може се схватити и објаснити само у контексту мултидимензионалног размишљања и посматрања. Наиме, ради се о читавом низу димензија које се односе на економију, политику, геополитику, геостратегију, екологију и на све друго што је непосредно с тим повезано. Феномен глобализације није ни нов ни непознат. Он се јавио као пратећа појава свега онога што бисмо могли ставити под заједнички назив „индустријска цивилизација“ која је анимиралила или боље рећи интензивиралила међународну трговину и с тим повезану већу циркулацију роба, услуга, капитала и рада. Посебно је значајно напоменути да се као кључни акцелератори

глобализације сматрају: развој технологија (интернет), смањени - трошкови транспорта и повећана брзина добијених информација, крај хладног рата, глобални проблеми (клима, миграција...), и либерализација тржишта.

Глобализација економских токова можда је данас највише изражена и то је управо оно на шта се помисли када се о самој глобализацији говори. Такозване државе благостања („well –fare-states“) за већину својих текућих проблема могу захвалити структурној промјени система свјетске привреде која је за неке и синоним за глобализацију. Те промјене увелико ограничавају снагу дјеловања националних држава, тако да оне нису у стању да пруже својим грађанима оно на шта су деценијама навикли. Чињеница је да наднационални капитал нема много милости према социјалној политици, равномјерној брзи за све слојеве становништва, а посебно за оне који нису у стању да стварају профит. Дакле, глобализација је феномен који представља израз економских и тржишних законитости, што значи да се не да лако кориговати или укинути, тим више што релевантне међународне организације, као што су Свјетска банка, Међународни монетарни фонд, Свјетска трговинска организација (WTO), дјелују у смјеру јачања процеса глобализације. Резултат тога је да позиција рада постаје све слабија и неорганизованија, а позиција капитала све јача и организованија. Трендови сиромашења већине и богаћења мањине настављају се и данас, чиме се велики проблеми одрживог развоја савременог свијета све више заоштравају¹.

Све то заједно, узето у једном синтетичком изразу, створило је тако снажни пораст производности рада и тако снажну конкуренцију на међународном плану, да су се и они најразвијенији – који су се највише борили за јединствено свјетско тржиште, за глобализацију и нову економију – нашли у позицији оних који траже и одређену заштиту у условима доминације доктрине економског неолиберализма. Као посљедице глобализације могу се са сигурношћу узети чињенице, као што су ерозија националне државе, „јаз између сиромашних и богатих“, стварање слоја милионера које је тешко контролисати и уништавање животне средине. Глобализација је као процес интернационализације трошкова информација, идеја, роба, капитала и људи и као космополитизација економије, друштва, политике и културе, незауостављива и допринијела је позитивним учинцима, као што су лакши приступ и доступност „свијета“ у најширем смислу те ријечи, лакши приступ информацијама, знањима, земљама, културама и технологијама те убрзање свјетског економског развоја. Сваку појаву, поред позитивних учинака, карактеришу и одговарајући негативни учинци, који се углавном у случају глобализације огледају у „униформисању“ укуса, обичаја, навика, па и својеврсна „општа“ американизација „локалних и националних култура“.

Посебно мјесто заузима питање домета и посљедица глобализације. Са једне стране се истичу позитивни ефекти глобализације у смислу трансфера технологије, повећавања запослености, отворености тржишта и проширивања људских слобода. Са друге стране се упозорава на опасности и ограничења које глобализација носи (екологија, извоз „прљавих“ технологија, сукоб мултинационалних компанија са националним државама, беспштедно исцрпљивање националних ресурса, искоришћавање радне снаге). При томе се посебна пажња посвећује раз-

¹ Joseph Stiglitz: Making Globalization Work, W.W. Norton and Company, New York, 2006.

личитим антиглобализацијским пок-ретима, без обзира на то какви интереси стварно покрећу те покрете.

Слабости актуелне глобализације великим дијелом су посљедица заостајања правне, институционалне и политичке глобализације за комерционалном, финансијском и укупном економском глобализацијом. Да би глобализована економија била уравнотежена и стабилна, социјално праведна и еколошки одржива, морало би се изградити глобално законодавство и одговарајуће демократске глобалне институције².

Упркос критичких размишљања о глобализацији, узалудни су и бесмислени отпори глобализацији као таквој. Оно што се намеће као историјска потреба јесте редизајнирање глобализације, тј. промјена њених циљева, њених покретачких сила, њених правила и метода.

Садашња фаза глобализације је у значајној мјери условљена развојем „нове економије“. Интензивна употреба информационе и комуникационе технологије, на којој се заснива развој нове економије, условљава промјене правца процеса глобализације, односно промјене фактора, механизма и субјеката његовог испољавања. То се, прије свега, огледа у промјени услова међусобног економског повезивања између земаља и кретања економске активности унутар тих земаља. Због тога нова економија игра значајну улогу у одређивању карактеристика интеграционих процеса између земаља у транзицији у оквирима глобалне привреде и глобалног информатичког друштва. Економски односи између земаља у транзицији су под сталним утицајем екстерних и интерних фактора чији се значај све више повећава како расте потреба за увођењем нове економије у овим земљама.

Чињеница је да је идејна платформа глобализације борба за капитал на свјетском тржишту (за инвеститоре и предузетнике) као кључни основ развоја. Хипотетички посматрано, ако капитал заобилази неку земљу или регион, у глобалном свијету та земља или регион су осуђени на заостајање. Може се рећи да је глобализација синоним за свјетско тржиште и свјетску привреду коју карактерише слободан проток капитала у свјетским размјерама, која има за посљедицу нестајање класичне националне државе. Посебно је значајно напоменути да глобализација уводи нову игру моћи коју имају инвеститори и мултинационалне компаније, за разлику од моћи из предглобализацијског периода коју су имали војска (империјална моћ) и политика као идеологија или колонијална моћ. У данашње вријеме моћ се огледа у пријетећем недоласку инвеститора или њиховом пријетећем одласку. Дакле, ово је нова врста моћи. Ово је моћ без присиле, јер инвеститор никога не присиљава да их пусте да инвестирају. У глобалном свијету данас постоји само један облик оштре конкуренције, а то је „борба за привлачење инвеститора (капитала)“, која почива на НЕ-територијалном принципу. Посебно је значајно нагласити да се у глобалној економији нагласак ставља на учење, јер успјех, па и пуко преживљавање, зависе од способности прихватања нових погледа и односа са остатком свијета.

² Милан Месарић: Како промијенити модел глобализације да она служи добробити читавог човјечанства и напретку људске цивилизације – анализа Јозефа Штиглица, Економски преглед, бр. 5-6, Загреб, 2007.

Појам „нова економија“ се почео употребљавати прије коју деценију, како би се објаснио читав низ нових економских, социјалних и културних промјена подстакнутих развојем информатичке технологије. Поред овог појма у литератури се још могу срести појмови као што су „дигитална економија“, „мрежна економија“ или „економија знања“. Управо из тих разлога само значење појма „нова економија“ је још увијек двосмислено и подложно различитим тумачењима. Утицај нове економије на процес глобализације у економској сфери, доводи до појаве одређених економских феномена, који на глобалном нивоу постају од примарног значаја за будуће успостављање економских веза између земаља које се налазе у транзицији.

Колодко сматра да би појам „нова економија“ увијек требало писати под знацима навода, јер она као таква не постоји. Према њему, постоје само нове технологије производње и дистрибуције, које сваки пут имају квалитативно другачији утицај на начин одвијања пословања³.

Негативни ефекти, које нова економија може имати по земље у транзицији, огледају се у виду два феномена, а то су „дигитална подјела рада“ и „технолошка замка“. Наиме, нова економија није само нешто што треба пасивно прихватити, већ процес који треба активно искористити у право вријеме, што, наравно, није могуће за све земље у транзицији. Оне које не буду у стању да активно прихвате „нову економију“ мораће да се помире са чињеницом да се између њих и развијених земаља ствара још једна баријера и повећава постојећи јаз. Такво ограничење се у литератури назива „дигитална подјела“ између оних који имају приступ новој технологији и оних који га немају. Са друге стране, земље у транзицији, које имају веома слабо развијену инфраструктуру која треба да служи информационој технологији, могу се наћи у „технолошкој замци“. Наиме, у таквим земљама су приноси на информациону технологију и њој припадајућу инфраструктуру веома мали, па се у таквим земљама сматра профитабилнијим улагање у базичну инфраструктуру.

Нова економија је без граница за комуникације, капитал, корпорације и потрошаче. Технологија је покренула побољшања у свим областима људске дјелатности. Посебно је значајно поменути, да је капитал у новој економији још мобилнији и масовно прекогранично мигрира, како краткорочно, тако и дугорочно. Вишак капитала развијених земаља трага за могућностима своје експанзије и тежи прелијевању у друге регионе, стварајући тиме амбијент међузависности. Наиме, технологија и дерегулација ослободиле су новац од националних економија. Овим, „падају“ старе парадигме Давида Рикарда, Џона Мајнарда Кејнза и Алфреда Маршала, који се и у оно доба питао: шта је новац? Та дилема постоји и у новој економији. Реалност је таква да упркос томе што се учинци глобалне економије могу видјети, као и неки аспекти њеног функционисања изнутра (попут понашања новца), њена укупна механика представља мистерију. Чињеница је да глобална економија све више афирмише регију. Регија је покретач глобалне економије, било да се поклапа са постојећом државном територијом,

³ Grzegorz W. Kolodko, Globalization and Transformation – Illusions and Realitz, TIGER Working Paper No 1, Warsaw, January 2001

било да је мања од ње. Остаје, међутим, питање власти, односно њеног преосмишљавања у правцу проналажења права најмањег заједничког именитеља између регија који чине једну заједницу.

На глобалној сцени, компанија мора бити у сталној интеракцији са окружењем и прилагодљива промјенама, усредсређена на иновације, неспутавана хијерархијом која често зна бити кочница инвентивне креативности. На организационом нивоу компанија ће бити „бескућник“ у смислу да мора имати базу коју би могла назвати својом кућом. Ментални процеси и ставови запослених морају, баш као и нова економија, бити без граница. Компаније се морају окренути иновацијама, као никада до сада, да би биле конкурентне на новој глобалној сцени. Нема времена за интелектуално „забушавање“, мора постојати већа брига за есенцијалне компетенције, чак и ако то захтијева корпорацијско самопорицање. Успјех могу постићи само оне компаније које успоставе процес иновативних промјена. Запослени морају знати да су промјене нормално стање, али истовремено запосленим морамо пружити прилику да се прилагоде промјенама и да постану њихови креатори.

У окружењу гдје одзив мора бити иновативан и брз, пирамидална организациона хијерархија мора се одбацити. Технологија треба поспјешити корпоративну структуру, размишљање и доношење одлуке. Успјех у новој глобалној економији зависиће од доброг лидерства на свим нивоима, од компаније, преко регије, до државе.

Једно је сигурно: земље балканског транзиционог региона морају се међусобно чвршће интегрисати и учинити све за добијање страних директних инвестиција и могући пријем у чланство Европске уније. Регионална кооперација би сигурно омогућила земљама у транзицији много бржи и лакши улазак у Европску унију, а самим тим и бржи прилив страних директних инвестиција и нових технологија, прије свега информационе и комуникационе технологије. Увођење и примјена нових технологија би овим земљама омогућило постепену изградњу нове економије и информатичког друштва, што би им даље отворило врата бржем привредном расту и развоју. Крајем 20. и почетком 21. вијека долази до интензивног преласка с физичког производа и процеса на дигиталне производе и процесе. На овај начин се „тржиште“ помјерило из локалног оквира ка глобалном. Брз развој и промјене које доноси модерна комуникациона технологија, понекад, посебно код недовољно упућених, могу да унесу конфузију приликом тумачења и објашњавања термина са префиксом „Е“ – e-bussines, e-commerce, e-маркетинг итд.

Суштина нове економије знања је у томе да је нови извор богатства знање, а не новац, земља и рад. Знање заправо поприма улогу највреднијег капитала – интелектуалног капитала, чија је важност у данашњој свјетској економији непроцјењива. Мјере у којој једна компанија прикупља знања, унутар или ван себе саме, колико га организује и колико мотивише своје запослене да га дијеле, користе и стварају нова знања у свом раду јесу мјере њене конкурентности на тржишту. Зато је бесмислено, чак неодговорно, да се управљање тим знањем обавља неорганизовано и стихијски. Перманентно иновирање производа / услуга тј. Пословних процеса организације је апсолутни императив данашње глобалне економије

знања. Управљање знањем запослених, у комбинацији са културом организације која учи, представља темељ за креирање нових идеја. Осим иновативности, за стварање додатне вриједности неопходно је да постоји висок ниво примјењивости знања.

Закључак:

Чињеница је да живимо у умреженим и међусобнозависним економијама, уједињеним у глобалној економији која је ослабила националне границе и представља једини начин преживљавања сваке компаније. Земље у свијету су повезане у мултидимензионалну мрежу економских, социјалних и политичких веза.

На радикалан начин нови свијет се уздиже из пепела јучерашњег економског свијета темељеног на националним државама. Да бисте успјели, морате наступати на глобалној сцени, управљајући новим покретачима напретка и моћи. Нова економија и информатичка технологија представљају кључне подстицаје процеса глобализације. Није тешко уочити да се свијет креће ка конкуренцији у глобалним технологијама. У информатичком друштву знање је најважнији фактор успјеха који треба да се усмјерава на људе, постижући тиме стање изврности. Након постизања изврности јавља се нови концепт- концепт јединства који карактерише процес глобализације, чије се координате називају у замишљеном простору између релативне изврности и апсолутног савршенства. Концепт јединствености оставио је бројна отворена питања у току процеса глобализације: да ли је могуће одвајање државе од нације, имајући у виду чињеницу да глобализацијом држава губи класичан облик моћи; да ли је могуће баш све предвидјети што долази; да ли можемо прихватити тзв. амерички сан: „можеш постати неко други јер ниси детерминисан поријеклом, сталежом, бојом коже, нацијом, религијом нити полом“; како прихватити сукоб између статичког схватања живота и динамичког схватања живота итд. Једно је сигурно, а то је да се у циљу опстанка разум треба прилагођавати свијету и да сваки напредак зависи од „неразумних људи“. Земље у транзицији немају свог опстанка уколико се не прикључе новим економијама и новим технологијама и интеграцијама појединих земаља које представљају такође велики подстицај глобализацији. Наиме, економија не може да укључује тржишта 21. вијека са регулативом из 20. вијека. Свака држава у транзицији представља „коријен“ који се мора дохранити страним инвестицијама, како би се прикључиле развијеном свијету. Ово је уједно и одговор зашто „јучерашње“ економске теорије пропадају и шта покреће економију постмодерног свијета.

Литература:

1. G.R.G. Clarke, Does Internet Connectivity Affect Export Performance - Evidence from the Transition Economies, WIDER Discussion Paper, United Nations University, 2002.
2. M. Waters, Globalization, Routledge Press, 1996.
3. Peter Drucker: Postkapitalističko društvo, izdavač Grmeč, Privredni pregled, Beograd, 1995.
4. Grzegorz W. Kolodko, Globalization and Transformation – Illusions and Realitz, TIGER Working, Warsaw, January 2001
5. Joseph Stiglitz: Making Globalization Work, W.W. Norton and Company, New York, 2006.
6. Kenichi Ohmae: Nova globalna pozornica - „Izazovi i prilike u svijetu bez granica“, izdavač „Mate“, Zagreb, 2007. god.
7. Časopis „Wirtschafts Woche“, br. 14/2007. god., Bamberg, 24. septembar, 2007. god.
8. Милан Месарић: Како промијенити модел глобализације да она служи добробити читавог човјечанства и напретку људске цивилизације – анализа Џозефа Штиглица, Економски преглед, бр. 5-6, Загреб, 2007. год.
9. Васиљев, С, Цветковић, Љ. Канцир, Р. и Пантелић, Д. „Маркетинг менаџмент“, издавач, Економски факултет Суботица (друго допуњено издање), 2007. година
10. Бранко Ђерић: Теорија и политика привредног развоја, издавачко-штампарско предузеће, Београд, 1997. год.
11. Анто Домазет, Миле Јовић, Бранко Ракита и Мустафа Синанагић: „Међународни маркетинг“, издавач Економски факултет Сарајево - издавачка дјелатност, 2002. год.
12. www.globalizacija.com
13. www.josephstiglitz.com

THE RELATIONSHIP OF GLOBALIZATION AND NEW ECONOMY

Summary: Economic relations between countries are constantly exposed to the influence of micro and macro factors whose importance increases by the process of globalization and development of the needs and the necessity for introducing the new economy in these countries. Micro factors include leadership, change of the management style, the relationship between employees, self-evaluation, benchmarking, knowledge management and motivation for manifestation of potential of employees. At the macro level the prosperity of society as a whole is achieved along with the existence of cultural differences and similarities, with great technological leaps and visions, and the vulnerability of the environment, health and safety of people. The fact that the world globalization inaugurated the new economy. Compared to the traditional economy, where competition framework was largely determined by the limits of national markets, in the new economy, the global market environment imposes the need for continuous increase in efficiency at the regional or global level. Despite numerous shortcomings in the process of globalization, the fact is that this is an ongoing process with the rising tendency. In order to survive and associate to developed countries, each country must create a strategy of adaptation to new economic trends.

Key words: globalization, new economy, integration and innovation